

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Theoristen versus behavioristen

Swaan, A. de

Citation

Swaan, A. de. (1969). Theoristen versus behavioristen. *Acta Politica*, 4: 1968/1969(2), 125-138.
Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3451101>

Version: Publisher's Version
License: [Leiden University Non-exclusive license](#)
Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3451101>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

ACTA TIJDSCHRIFT VOOR POLITICOLOGIE POLITICA

REDACTIE

Dr. P. R. Baehr (secretaris), Dr. N. Cramer, Drs. G. H. van Es, Dr. A. Hoogerwerf, Dr. L. van der Land.

Dit tijdschrift wordt uitgegeven onder auspiciën van de Nederlandse Kring voor Wetenschap der Politiek, op gezag van haar commissie voor de publikatie, bestaande uit: Prof. Dr. H. Daalder, Prof. Dr. H. Daudt, Prof. Dr. G. Kuijpers en Prof. Mr. L. G. A. Schlichting.†

BIJDRAGEN

en alle andere stukken voor de redactie zende men aan de redactie-secretaris, Dr. P. R. Baehr, p.a. Instituut voor Wetenschap der Politiek, O.Z. Voorburgwal 187, Amsterdam C (020 217878). De kopij dient persklaar te worden ingezonden, in tweevoud en in machineschrift.

BOEKEN TER RECENSIE

te zenden aan de redactiesecretaris. Terugzending van ongevraagde recensie-exemplaren kan niet plaats vinden.

ADMINISTRATIE

Voor abonnementen en advertenties richt men zich tot de uitgevers J. A. Boom en Zoon, Hoofdstraat 87, Meppel (tel. 05220/1341). Postrekening 806864.

Acta Politica verschijnt driemaandijks. De abonnementsprijs bedraagt m.i.v. 1 oktober 1968 f 22,50 per jaar (voor instellingen f 32,50 per jaar). Een studenten-abonnement kost f 14,— per jaar (maximaal gedurende 7 achtereenvolgende jaren). Losse nummers f 8,—.

Advertentietarieven: 1/1 pagina f 200,—; 1/2 pagina f 120,—; 1/4 pagina f 85,—. Bewijsnummers worden à f 2,— berekend.

Indien men het abonnementsgeld gireert voor een ander gelieve men op het girostrookje duidelijk naam en adres van de abonnee te vermelden, ter vermijding van dubbele incasso.

THEORISTEN VERSUS BEHAVIORISTEN

*Enkele aspecten van een tegenstelling binnen de wetenschap der politiek in de Verenigde Staten**

door A. de Swaan

Van meet af aan is de ontwikkeling van een strikte methodiek van waarneming en analyse in de sociale wetenschappen op weerstanden gestuit. De gebondenheid aan een beperkende methodologie zou de sociale wetenschapsman de bewegingsvrijheid ontnemen die vereist is voor zijn taak als maatschappelijk bewust en kritisch intellectueel, aldus het ene aloude argument, meest toegescherpt in een gezegde van de filosoof Leo Strauss: '... one may say of (the new political science) that it fiddles while Rome burns'.¹ Het rasterwerk van de moderne wetenschappelijke methode was ook te grof om er de 'stuff of politics' mee te kunnen vangen: 'the wonder of politics has been lost amidst the preoccupation with abstractions, graphs, and mathematical tables.' Dit is het tweede klassieke bezwaar, in deze bewoordingen gevat door een vakgenoot, maar geenszins een geestverwant van Leo Strauss, de politieke filosoof Sheldon S. Wolin.²

Er is een opmerkelijke continuïteit in de argumentatie die tegen de systematische en empirische wetenschap der politiek in het geding wordt gebracht. Des te opmerkelijker, omdat de politieke richting waaruit nu vooral de aanvallen komen, tegengesteld is aan die van weleer. Opvallend ook omdat de nieuwlichters van een generatie terug onder de verzamelnaam behavioristen niet langer een kleine voorhoede vormen, maar integendeel de voornaamste posities bezetten in de faculteiten en vakorganisaties der politicologen, althans in de Verenigde Staten. De politieke wetenschapsman is steeds voorgehouden dat hij tekort schoot in verantwoordelijkheidsbesef en verbeeldingskracht en dat hij zich tezeer liet leiden waarheen de methode hem voeren wilde. Toch is binnen de gelijkvormigheid van de kritiek de inhoud ervan in recente jaren sterk veranderd. Gold vroeger als bezwaar dat de vakman-politicoloog tekort schoot aan inzet bij de verdediging van de bestaande democratische instellingen tegen de stormloop van totalitaire massabewegingen, nu wordt hem aangewreven dat hij stijf en strak vasthoudt aan wat is in deze samenleving en blind blijft voor wat komen moet. Zag

* Dit artikel is de enigszins gewijzigde tekst van een inleiding gehouden op 2 november 1968 voor de Nederlandse Kring voor Wetenschap der Politiek.

¹ Leo Strauss, 'An Epilogue', in: *Essays on the scientific study of politics*, Ed. by Herbert J. Storing, New York, 1962, pp. 307-327, p. 327.

² Sheldon S. Wolin, Voorwoord bij Peter Bachrach, *The theory of democratic elitism*. A critique. Boston etc., 1967, p. vi.

hij volgens de oude critici voorbij aan de finesse van het politiek bedrijf, aan de rijkdom van de historische ontwikkeling, nu luidt het verwijt der tegenstanders dat juist de grote lijnen van geschiedenis en maatschappij hem ontgaan in zijn naarstig zoeken naar oorzaak en correlatie. De tegenwoordige kritiek is vooral radicaal, zo niet revolutionair van inspiratie en wordt gevoed uit de traditie van marxisme en agnostisch existentialisme.

Het aantal posities in de discussie bedraagt niet veel minder dan het getal der debatanten. In menig geval is bovendien sprake van een verandering van inzicht over de jaren. Nochtans valt een waterscheiding te bespeuren, aan weerszijden waarvan twee stroomgebieden liggen: dat der behavioristen te ener zijde, aan de andere kant het moeilijk te karteren terrein van de 'theoristen', zo genoemd omdat zij hun inspiratie vooral putten uit de recente wijsbegeerte en de politieke theorievorming als eerste prioriteit zien. Voor de behavioristen staat de wetenschappelijke methode centraal, de exacte wetenschapsbeoefening is in vele gevallen voorbeeld. Zij stellen zich op het standpunt dat waarde en feit minstens analytisch te onderscheiden zijn, dat alle niet-analytische uitspraken empirisch verifieerbaar³ behoren te zijn en dat verklaring dient te geschieden op grond van deductie uit generalisaties betreffende gelijksoortige fenomenen.

Het huidig debat tussen de behavioristen en genoemde theoristen wordt in dit betoog toegelicht aan de hand van een discussie die in het afgelopen jaar met grote heftigheid gevoerd is onder studenten en docenten van de faculteit voor wetenschap der politiek aan de Universiteit van Californië te Berkeley. In de redeneergang die in Berkeley een groep studenten uitzette in zijn aanval op de meerderheid van de faculteit zijn ook zonder bronvermelding de gedachten herkenbaar van Herbert Marcuse, C. Wright Mills, Jean-Paul Sartre en de invloed van politicologen als Hannah Arendt, Sheldon Wolin en John Schaar. Grondslag voor het debat te Berkeley was een document getiteld *Political Science at Berkeley, An invitation to a discussion*.⁴ Het is een ongesigneerd werkstuk van meerkoppig auteurschap blijkens de vermelding op de binnenkant van de omslag: 'No one person wrote any single part of this

³ Een verwant criterium is dat van de 'weerlegbaarheid' naar Popper: 'not the verifiability but the falsifiability of a system is to be taken as a criterion of demarcation'. Karl R. Popper, *The Logic of Scientific Discovery* (1959), 1965, New York, p. 40. Vergelijk de kritiek van Dahl op het theoretisch werk van De Jouvenel: 'I venture to guess that a determined reflection upon the kinds of evidence that would suffice to indict the theory as false would prove to be more fruitful than reflections on what kinds would support it'. Robert A. Dahl, 'Political Theory: Truth and Consequences', in: *World Politics*, 2 (1958), pp. 89-102, p. 95.

⁴ *Political Science at Berkeley, An invitation to a discussion*, anoniem, 'for campus distribution only'. Een exemplaar is in het bezit van de auteur.

pamphlet; no one person would agree with all of it.' Naar opzet, inhoud en stijl typeert het stuk de denkwereld van de radicale, jonge politicologen, zoals ook de verwickelingen eromheen karakteristiek waren voor een wijder conflict binnen de wetenschap der politiek en ook in de academische wereld als geheel in de Verenigde Staten.

Aanleiding tot de tweedracht te Berkeley was een tamelijk persoonlijke incompatibiliteit tussen de voorzitter van de faculteit, Aaron Wildavsky, en de voornaamste politieke filosoof te Berkely, Sheldon Wolin. Beiden zijn mannen van groot aanzien in hun vak, over alle scheidslijnen van politiek en methode heen. Wildavsky is een leerling van Robert A. Dahl, een voornaam kenner van de bestuurlijke besluitvorming en een expert op het gebied van de federale begrotingspolitiek. Sheldon Wolin, de auteur van *Politics and Vision*⁵, is vooral doctrine-historicus en een origineel en diepzinnig wetenschapstheoreticus. De tegenstelling tussen deze twee persoonlijkheden was onmiddellijke oorzaak van de spanning in de faculteit, maar oude vetes uit de tijd van de *Free Speech, Movement*, de studentenbeweging voor vrije academische meningsuiting begonnen in 1964, verdeelden studenten en docenten onmiddellijk in twee kampen. Onder de studenten domineerden de tegenstanders van het behaviorisme, in de faculteit de aanhangers. De achtergrond van de oorlog in Vietnam met voor de studenten alle consequenties van dienstplicht en dienstweigering verbitterde de atmosfeer nog verder. De discussie over wetenschappelijke methode was maar één vorm waarin de eigenlijke politieke en emotionele tegenstelling tussen 'radicals' en 'liberals', die de Amerikaanse intelligentsia verscheurt, in Berkeley werd uitgevochten. Deze motieven doen echter aan het belang van de argumenten niet af, integendeel; al zou een sfeertekening en een schets van de botsende levensstijlen zeer bijdragen tot begrip van de motoriek van de discussie. Tot openbaar debat kwam het uiteindelijk niet: de meeste faculteitsleden hadden zich tezeer aan de toon van het discussiestuk gestoten om nog in publiek te willen uitpraten wat binnenskamers al tot zoveel twist geleid had.

In dit betoog is daarom het discussiestuk van de studenten grondslag, bij gebreke aan historische debatanten aangevuld en toegelicht met citaten van relevante auteurs.

De kritiek van de opponerende studenten is te ordenen rond twee samenhangende thema's, aan te duiden met de nogal modieuze, maar daarom nog niet inhoudsloze termen: 'engagement' en 'relevantie'. De problematiek rond dit 'engagement' komt hier het eerst aan de orde.

De studenten verlangen dat de politicologie hen de argumenten en de

⁵ Sheldon S. Wolin, *Politics and Vision, Continuity and innovation in Western thought*, Bosten, Toronto, 1960.

normen bieden zal waarmee hun morele verontwaardiging en hun sociale bewogenheid vorm kunnen krijgen als ethische en politieke stellingname: 'The political investigator is a creator of public vocabularies. — He works to expand and deepen community consciousness.'⁶ Het is nuttig deze uitspraak te vergelijken met één van de politieke filosofen Norman Jacobson en Sheldon Wolin en de jurist Jacobus ten Broek, gedaan in een getuigen-deskundige rapport voor het proces tegen de arrestanten van de *sit-in* van december 1964 (*Berkeley Free Speech Movement*):

'In the community of scholars which embraces teachers and students alike, the paramount need is to create and preserve a climate conducive to the growth of critical inquiry and independent thought.'⁷

Deze uitspraak betekende in de context van het *Free Speech* conflict een duidelijk partij kiezen voor de rebellerende studenten. Past het citaat in de liberale traditie, afhankelijk van de interpretatie van de term 'critical' kan er een zeer radicale uitwerking aan gegeven worden. Het is belangwekkend de aangehaalde zinsnede te stellen naast een passage uit het werk van Herbert Marcuse:

'Confronted with the given society as object of its reflection, critical thought becomes historical consciousness; as such, it is essentially judgment.'⁸

Nadenken is kritisch denken, kritisch denken is historisch en normatief denken uit ethische en uit epistemologische noodzaak.

Evenmin strijdig met het standpunt van de getuigen-deskundige, staat de visie van de politicoloog Albert Lepawsky toch wel heel ver af van die van Marcuse:

'The main task we face is that of preserving the university not merely as a free political community but primarily as an institution which is privileged to be an intellectual sanctuary within a greater society that is now in political flux.'⁹

De — betrekkelijke — scheiding tussen academie en maatschappij bij Lepawsky vindt een parallel bij Heinz Eulau in het van elkander losweken van wetenschap en ethiek:

'It would be most presumptuous to assume that political science has at its disposal a knowledge of good and evil, of justice and injustice, of right and wrong. But I believe that the position that a value-free

⁶ *Political Science at Berkeley*, op. cit., p. 3.

⁷ Jacobus ten Broek, Norman Jacobson, Sheldon S. Wolin, 'Academic Freedom and Student Political Activity', legal brief, geciteerd in: Seymour Martin Lipset & Sheldon S. Wolin, (eds.), *The Berkeley Student Revolt, Facts and Interpretations*, New York, 1965, pp. 443-448, p. 446.

⁸ Herbert Marcuse, *One-dimensional Man, Studies in the ideology of advanced industrial society*, Boston, 1964, p. 99.

⁹ Opgenomen in Lipset & Wolin, op. cit., p. 269-272, p. 272.

science of politics is undesirable makes just that presumption.'¹⁰

Lepawsky en Eulau staan hier tegenover Marcuse. Zonder dat de laatste kan rekenen op de onverdeelde steun van de opposerende studenten in Berkeley, of de eerste twee de eensgezinde instemming zouden oogsten van de behavioristen aldaar, geven de aangehaalde auteurs toch een indruk van de denkwijzen aan beide zijden van de waterscheiding.

Het document van de studenten in Berkeley was een 'uitnodiging tot discussie' en de citatenketen die hier gekoppeld is aan de eerste aanhaling uit dat werkstuk is bedoeld als een encenering van zo een discussie. Het eerste thema van het debat dat hier aan de orde is houdt een drietal nauw verwante vragen in: de vraag naar de functie van de universiteit, naar de taak van de politicoloog en naar de relatie tussen waarden en feiten. De studenten zijn duidelijk: 'the fact-value distinction is a precise description of the alienated intellect.'¹¹ Niet alleen dat het onderscheid wordt afgewezen, het wordt ook in onmiddellijk verband gebracht met de sociale situatie van de intellectueel. Immers, als aangenomen wordt dat geen bruikbaar onderscheid tussen waarden en feiten bestaat, dan is het inderdaad onontkoombaar om de maatschappelijke plaats van de sociale wetenschapsman in verband te brengen met de aard en inhoud van zijn werk. Zijn streven naar ware kennis drijft hem dan immers noodzakelijkerwijs tot normatieve en politieke uitspraken. Maar als die nexus tussen waarde en feit geloofwaardig wordt, kan de politicoloog de waarheid zoeken en toch al naar verkiezing een oordeel mijden, maatschappelijk neutraal blijven binnen de beschutting van Lepawsky's 'intellectual sanctuary'.

David Easton geeft de positie van het behaviorisme in deze aldus weer:

'Values: Ethical evaluation and empirical explanation involve two different kinds of propositions that, for the sake of clarity, should be kept analytically distinct. However, a student of political behavior is not prohibited from asserting propositions of either kind separately or in combination as long as he does not mistake the one for the other.'¹²

Het behaviorisme, althans in de formulering van Easton, verzet zich in het geheel niet tegen normatief taalgebruik, het verlangt zelfs geen 'redactionele scheiding tussen feiten en opinies' in de wetenschappelijke presentatie, het eist slechts dat de onderzoeker zelf in staat is de

¹⁰ Heinz Eulau, *The Behavioral Persuasion in Politics*, New York, 1963, p. 136.

¹¹ *Political Science at Berkeley*, op. cit., p. 6.

¹² David Easton, 'Introduction: The Current meaning of "Behavioralism" in Political Science', in: James C. Charlesworth (ed.), *The Limits of Behavioralism in Political Science*, American Academy of Political and Social Science, Philadelphia, 1962, pp. 1-25, p. 8. Zie ook de uitgebreide literatuurverwijzing, p. 7, n. 5.

analytische (logische) zinsontleding tussen evaluatieve en empirisch-verklarende teksteenheden uit te voeren.

De opponerende studenten en vele theoristen met hen verwijten de behavioristen tweeërlei feilen. Allereerst een laksheid om expliciet stelling te nemen in de dringende eigentijdse morele strijdvragen, waar dat immers 'not prohibited' is. Bovendien een impliciete vereenzelviging met de status quo. Het eerste verwijt vindt in de vorm van een neutrale vaststelling feitelijke steun bij een voorman van het behaviorisme, Robert A. Dahl, die aan het slot van dit citaat ook melding maakt van het voorkomen van verkapte waarderingselementen in de moderne politicologische literatuur:

'In recent years, as we all know, many political scientists have engaged in empirical studies in which they have deliberately sought to avoid evaluation. It is not surprising, therefore, that their work contains little in the way of political evaluation — or that what may creep in seems unsystematic, implicit, casual, incidental, and at times accidental.'¹³

Dahl constateert vervolgens dat de voorstanders van politieke evaluatie evenmin een expliciete en systematische waarderingwijze van politieke stelsels hebben weten te bieden. De studenten signaleren nu eenzelfde ontbreken van expliete waardering, daarbij een insluipen van impliciete waarderingselementen, waarvan zij menen, dat die binnen het geheel van de politicologie tezamen genomen het vak een conservatief karakter geven, sterk gezegd, het maken tot een apologie van de status quo. 'All this is profoundly conservative', concludeert het discussiestuk. In veel politicologische literatuur is de verborgen norm immers: 'The real became the ideal with just a few discrepancies.'¹⁴ De beschrijving van wat is, blijkt bij nadere beschouwing tevens een aanbeveling van het bestaande: wat zo is moet ook zo zijn. Bij Marcuse is deze aanvaarding van de werkelijkheid als het ideale de noodzakelijke konsekwentie van het behaviorisme zelf: 'Its very empiricism is ideological.'¹⁵ Omdat naast de beschreven werkelijkheid geen ideaal gesteld wordt '[they proclaim] the existing social reality as its own norm'. Voor Marcuse is dit te wijten aan de 'methodological injunction against transitive concepts which might show the facts in their true light and call them by their true name'.¹⁶ De studenten gaan niet zo ver; zij wijten het ontbreken van een expliciete normatiek in combinatie met een impliciete gebondenheid aan de status quo aan sociaal-psychologische factoren:

'Total war, Bolshevism, depression and Fascism made the defense of

¹³ Robert A. Dahl, 'The evaluation of political systems, in: *Contemporary Political Science*, Ed. by Ithiel de Sola Pool, New York etc., 1967, p. 167/168.

¹⁴ *Political Science at Berkeley*, op. cit. p. 5.

¹⁵ Marcuse, op. cit., p. 119.

¹⁶ Marcuse, ibidem.

the existing order paramount. In this situation the established institutions began to look like the best for which men could hope.'¹⁷ Hieruit volgt dat niet zozeer de methodologie een bewuste of onwillekeurige vereenzelviging met de status quo bewerkstelligt, maar veeleer de politieke geestesgesteldheid van de meeste politicologen die immers zonder 'profoundly conservative' te zijn de bestaande orde aanvaarden, zij het als gematigd progressieven. Het is deze politieke houding die doorsijpelt in hun geschriften. De zelf-opgelegde onthouding van waarde-oordelen sluit expliciete politieke stellingname in vele gevallen uit, de persoonlijke voorkeuren blijken desondanks uit selectie, presentatie en woordkeus. Dat de normatieve parallax van de politicologische literatuur uitvalt ten gunste van de status quo staat los van het analytische onderscheid tussen waarden en feiten en is niet verwonderlijk, gegeven de distributie van politieke opinies onder de vakbeoefenaren. De studenten voeren nog een andere oorzaak aan van het politieke conformisme in de politicologie: de massale uitbreiding van het onderwijs en de hoge kosten van het kwantificerend empirisch onderzoek hebben de sociale wetenschappen in een positie van financiële afhankelijkheid van grote geldgevers gebracht, vooral jegens de overheid.

'American taste for quantificative undertakings has got the behavioral scientists hundreds of millions of dollars from the big foundations — and money buys departments and whole universities.'¹⁸

Dit citaat komt in de plaats van één ontleend aan het discussiestuk en is van identieke, zij het sterk gechargeerde strekking; het is ontleend aan een artikel van Russell Kirk, een voorman van het conservatisme! Nochtans behoort het gesuggereerde verband voorwerp van sociaal wetenschappelijk onderzoek te zijn. Wat ook de resultaten mogen zijn van de grootscheepse subsidiëring van de sociale wetenschapsbeoefening door regering en bedrijven, zeker niet een radicaal-kritische impuls voor onderzoek en theorievorming.

De politicologie in de Verenigde Staten heeft betrekkelijk weinig bijgedragen tot het ethisch debat over de grote politieke vraagstukken van deze tijd; weinig althans, als het uitgangspunt is dat ongeacht de geldigheid van het onderscheid tussen feiten en waarden de deskundige zich ook de morele problematiek van zijn vakgebied behoort aan te trekken. Het behaviorisme dwingt niet tot dergelijke stellingname, sluit het ook niet uit. In de waarde-vrijheid ligt een verleiding tot vrijblijvendheid en tot waarde-armoe. Waar geen expliciete normatiek de stellingname dicteert kan een auteur gemakkelijk onwillekeurig afglijden tot een terloopse gelijkstelling van werkelijkheid en wenselijkheid. Maar alleen in een filosofie van de dialectiek als bij Marcuse kan het verband

¹⁷ *Political Science at Berkeley*, op. cit., p. 5.

¹⁸ Russel Kirk, 'Segments of Political Science not Amenable to Behavioristic Treatment' in: Charlesworth, op. cit., pp. 49-67, p. 51.

tussen waarde-vrijheid en deze gelijkstelling als dwingend worden voorgesteld. Zonder een dergelijk uitgangspunt is dit probleem van de sociale wetenschappen ook probleem vóór die sociale wetenschappen. De beweerde aanvaarding van de status quo heeft sociale, psychologische en historische oorzaken. Het komt niet voort uit de methodologie en de epistemologie van het behaviorisme, al vormt het ontbreken van een koppeling van de methode aan een tegen die status quo gerichte ethiek uiteraard wel een noodzakelijke voorwaarde voor dat conformisme; dat is echter nog geen voldoende voorwaarde. Als de empirisch-systematische politicologie de apologie levert voor de status quo, ligt dat aan de behavioristen, niet aan het behaviorisme.

De tweede hoofdlijn in de kritiek van de opponerende studenten op het behaviorisme is samen te vatten in het sleutelwoord 'relevantie'.

'To speak of relevance is not to refer to current events, but rather to the idea that political education should be concerned with critical questions that emerge from our cultural and political situation.'¹⁹

De eerst besproken tendens in de kritiek van de studenten gold de morele poverheid van de behavioristische literatuur; waar zij zochten naar argumenten ter bolstering van hun radicale politieke inzet vonden zij slechts beschrijving en halfverborgen apologie van de bestaande instellingen. In de eis van relevantie, die hier ter sprake komt, gaat het om inzicht in en begrip van de situatie als voorwaarde voor die oordeelsvorming. C. Wright Mills heeft geschreven:

'It is not only information that they need — in this Age of Fact, information often dominates their attention and overwhelms their capacities to assimilate it. It is not only the skills of reason they need. — What they need, and what they feel they need, is a quality of mind that will help them to use information and to develop reason in order to achieve lucid summations of what is going on in the world and of what may be happening within themselves.'

Mills' antwoord op deze door hem zelf geformuleerde uitdaging was 'the sociological imagination':

'The sociological imagination enables its possessor to understand the larger historical scene in terms of its meaning for the inner life and the external career of a variety of individuals.'²⁰

Dit lijkt een nauwkeurige omschrijving van wat de studenten met 'relevantie' bedoelen. Met uitzondering van de enkele vakbeoefenaren die zich tot uitsluitende taak stellen als eigentijdse Machiavelli's de heersers over deze wereld van advies te dienen, zullen vrijwel alle politicologen met Mills' taakomschrijving instemmen. Toch blijkt de

¹⁹ *Political Science at Berkeley*, op. cit., p. 14.

²⁰ C. Wright Mills, *The Sociological Imagination*, (1959), New York, 1961, p. 5.

opdracht in zijn uitwerking hogelijk controversieel. De studenten voelen zich onvoldaan door wat de behavioristische literatuur hen te bieden heeft. Zij zien de noodzaak niet van zoveel detailstudie en data-verzameling, waar zulke dringende problemen om onmiddellijke verklaring vragen. De wetenschapsman zal aanvoeren dat deze arbeid noodzakelijk grondwerk vormt voor een toekomstige makro-theoretische bovenbouw waarin de door de studenten aangedragen vragen aan de orde komen. Problemen als die van 'uitbuiting' of 'vervreemding', van het ontstaan van oorlogen en het handhaven van de vrede, van de relatieve effectiviteit van revolutionaire tegenover geleidelijke verandering zijn 'te moeilijk' om in hun volle omvang nu al onderwerp van wetenschappelijke bespreking te kunnen zijn. De voortgaande arbeid in de politicologie moet gezien worden als een omtrekkende en voorbereidende beweging waarin beperkte, overzichtelijke probleemgebieden worden afgepaald waarbinnen wetenschappelijk verantwoorde studie mogelijk is. Ooit zullen de gecombineerde resultaten van deze onderzoeken het mogelijk maken de grote vraagstukken in hun totaliteit aan de orde te stellen, zij het dan in geheel herziene formuleringen.

Behalve hun ongeduld, dat niet alleen emotionele maar ook ethische gronden heeft, brengen de studenten ook wetenschaps-theoretische argumenten hiertegen te berde. 'Every fact is theory-laden' citeren zij Norwood R. Hanson, die zelf schrijft:

'There is a sense, then, in which seeing is a 'theory-laden' undertaking. Observation of x is shaped by prior knowledge of x . Another influence on observations rests in the language or notation used to express what we know, and without which there would be little we could recognize as knowledge.'²¹

De theorie ligt dus al in de waarneming opgesloten, volgens Hanson. De opvatting van cumulatieve kennisgaring volgens welke theorievorming verloopt zoals de opbouw van een huis uit één voor één bijgemetselde stenen, die geen van alle bepalend zijn voor het totale bouwplan, is dan ook onjuist. Beter is de analogie met organische cellen, waarvan elk afzonderlijk al de code in zich draagt die de gehele structuur typeert en geen cel met een andere code kan ingepast worden. Die 'code' is bij de behavioristen impliciet en niet herkend, omdat zij immers niet verder zien dan de 'middle-range theories' waartoe zij hun streven beperken. Het is daarom, volgens de studenten, noodzakelijk niet de resultaten van informatie-garend werk af te wachten, omdat daarin immers ongewild en verborgen de theorie, of verscheidene, strijdige theorieën al besloten zijn en omdat de theorievorming te urgent is, gegeven de taakstelling van de sociale wetenschap in de formule van Mills.

²¹ Norwood Russell Hanson, *Patterns of Discovery, An inquiry into the conceptual foundations of science*. Cambridge, Mass., 1958 (1965), p. 19.

Niet alleen dat de hoop op makro-theorie als resultaat van de cumulatie van empirisch-verklarende arbeid een illusie is, ook voor de bescheiden doelstelling van beperkte empirische theorieën heeft het behaviorisme averechtse gevolgen:

'In other words, political science has come to define as politics what is amenable to 'scientific' inquiry; that is, anything which normally, routinely, and generally affects, is affected by, or happens in the processes of government. —

much of what happens in politics becomes an 'anomaly' —

Yet these very anomalies — because they are unexpected and unpredictable — may be the most significant political events.'²²

Het zijn nu zulke onvoorspelde gebeurtenissen die de studenten het sterkst geschokt hebben en waarin zij het meest naar inzicht verlangen. Uit Dahl's beschrijving van New Haven of Banfield's beeld van Chicago is inderdaad niet af te leiden dat daar weinig jaren later brandstichting, plundering en doodslag zouden voorvallen om politieke redenen.

De stelling van de opponerende studenten is dat de behaviorist door zijn methode wordt geleid — en misleid — in de keuze van onderwerpen voor studie. Een van de belangrijkste stellingen van het behaviorisme luidt immers, dat legitieme verklaring altijd verloopt in termen van generalisaties, maar nooit in termen van beschrijvende uitspraken omtrent afzonderlijke gebeurtenissen.

Het regelmatigheidsbeginsel maakt het noodzakelijk een te verklaren verschijnsel te plaatsen in een reeks ermee gelijk te stellen verschijnselen. Voor verklaring in deze zin komen daarom alleen fenomenen in aanmerking die inderdaad regelmatig terugkeren, of die zich laten herleiden op samenstellende elementen die wel onderling vergelijkbaar zijn en met regelmaat optreden. Het veelvuldig gebruik van deze laatste techniek van reductie heeft tegenstanders van de wetenschappelijke methode in de sociale wetenschappen ertoe gebracht de aanhangers ervan 'reductionisten' te noemen.

De eis van verklaring door generalisatie houdt in veruit de meeste gevallen de noodzaak van reductie in: voor elk onderzoek wordt een kleinste eenheid van gedrag afgezonderd, die de meeteenheid is waarmee gerekend kan worden. Dit impliceert het isoleren van die 'akt' uit zijn totale kontekst en het gelijkstellen ervan met alle andere die uitgelokt zijn door een identieke stimulus of die in het meetapparaat eenzelfde uitslag te zien geven.

In de praktijk komt deze werkwijze erop neer dat van het politiek gedrag de 'gemakkelijke', makkelijk te provoceren, makkelijk uit te voeren, makkelijk te beschrijven, de conformistische aspecten in aanmerking komen voor onderzoek. De eigenaardige, dissidente, verborgen gedragin-

²² *Political Science at Berkeley*, op. cit., p. 10.

gen en gedragsneigingen ontsnappen al vlug de behavioristische analyse. Hoop, angst en woede zijn niet eenvoudig te catalogiseren in reacties op interviewsituaties. Maar zij leiden wel tot politieke uitbarstingen en omwentelingen.

Omdat de behavioristische techniek het gedrag meet dat makkelijk is op te sporen en uit te lokken kunnen de resultaten vaak een overmatig conformistisch beeld van de respondenten geven; een beeld dat dan inderdaad de status quo lijkt te bevestigen en te versterken. Bachrach toont aan hoe de resultaten van het opinie-onderzoek gebruikt zijn om de betrekkelijk geringe participatie van de Amerikaanse burger in de politieke besluitvorming te rechtvaardigen met wat hij de 'theory of elitist democracy' noemt, met name in *Voting* door Berelson c.s.:

'Undaunted by these findings, the authors set out to show in their concluding chapter not only that the political attributes of the electorate failed to jeopardize the democratic system but that they were indeed essential to it.'²³

De behavioristische verklaringsmethode door generalisatie leidt tot een eenzijdige selectie van onderwerpen voor onderzoek en daarin tot een vertekende gerichtheid op makkelijk meetbare gedragsaspecten. Daarmee is het behaviorisme nog niet noodzakelijk conformistisch of conservatief: de weerlegging van de rassentheorie, het werk van Kinsey over het seksueel gedrag van de Amerikaanse middenklasse, het onderzoek naar de autoritaire persoonlijkheid van Adorno, deze behavioristische prestaties waren naar hun maatschappelijk effect eer radicaal vooruitstrevend dan behoudzuchtig. Binnen de politicologie zelf is nog geen werk tot stand gekomen met zulke ingrijpende konsekventies, maar er zijn geen redenen die dat bij voorbaat uitsluiten. Ook hier kan geen sprake zijn van een noodzakelijk verband tussen het regelmatigheidsbeginsel als behavioristische verklaringsmethode en de politieke tendenties in de politicologische literatuur. Toch is dit verband belangrijker dan de al evenmin noodzakelijke relatie tussen analytische waardevrijheid en politiek conformisme.

Het regelmatigheidsbeginsel leidt tot verwaarlozing van 'unieke' gebeurtenissen, tot een negeren van discontinue ontwikkelingen. Het zijn nu juist dit soort verschijnselen die voor de politieke mens, in elk geval voor de opponerende studenten, het meest van belang zijn. Het ontbreken van een geschiedstheorie die aan het behaviorisme gekoppeld kan worden leidt ertoe dat elk tijdsmoment als ongeveer gelijkwaardig wordt gezien, los van wat voorafgaat en van wat erna komt, zoals ook elke 'akt' los staat van zijn kontekst en vergelijkbaar wordt gesteld met gelijksoortige 'akts'. Vandaar dat wanneer verborgen gedragsneigingen

²³ Peter Bachrach, *The theory of democratic elitism*. A critique. Boston etc., 1967, p. 33.

zich massaal gelijktijdig openbaren dit als een continuïteitsdoorbreking wordt gezien, waarvoor geen verklaring voorhanden is. De behavioristische meettechniek isoleert de 'makkelijke' gedragsaspecten van eventueel onderliggende gedragsneigingen. Het ontbreken van een geschiedstheorie heeft in de praktijk geleid tot een 'historische nul-hypothese': 'alles wat nu het geval is, zal over een kort tijdsverloop het geval blijven'. Deze stelling wordt door de pluralisten en incrementalisten wel railerend de 'law of inertia of political behavior' genoemd. Als statistische uitspraak mag de stelling geldig zijn, waar het om gaat is dat hij het soms niet is en dat is dan het beslissende moment. Statistische significantie en theoretische significantie zijn hier tegengestelde begrippen. Een politieke filosoof uit Berkeley, Norman Jacobson, vat de nexus tussen tijdsbegrip en conformisme aldus samen: 'Axiom: the political is continuous. Hypothesis: continuity is assured by consensus.'²⁴ Jacobson verbindt aan deze diagnose een pleidooi voor de herziening van het tijdsbegrip en de daarmee samenhangende causaliteitsidee in de geest van een aan Bentley ontleende conceptie van 'process'. Deze suggestie gaat inderdaad tot de wortel van het probleem, maar stelt dan ook wel alle fundamentele vragen tegelijk aan de orde.

In de behavioristische verklaringsmethode ligt dus wel degelijk een begrenzing, een begrensdeheid die vertekend werken moet als alleen door behavioristische methoden verkregen kennis als geldig wordt aanvaard. Deze vertekening heeft ook politieke en normatieve consequenties, maar het is niet bij voorbaat vast te stellen dat die leiden naar conservatisme en conformisme.

De opstellers van het discussiestuk uit Berkeley laten zich soms meeslepen in een boutade tegen het behaviorisme. De strekking van hun argumenten is echter vooral gericht tegen de aanspraken op exclusiviteit van de aangevallen stroming. Zij zien het behaviorisme als slechts één mogelijke benadering van de politieke problematiek: in de terminologie van Thomas S. Kuhn een 'paradigma' — een denkkader dat het onderwerp van studie omlijnt en de methoden van onderzoek aangeeft:

'One of the things a scientific community acquires with a paradigm is a criterion for choosing problems that, while the paradigm is taken for granted, can be assumed to have solutions. To a great extent these are the only problems that the community will admit as scientific or encourage its members to undertake. Other problems, including many that had previously been standard, are rejected as metaphysical, as the concern of another discipline, or sometimes as just too problematic to be worth the time.'²⁵

²⁴ Norman Jacobson, 'Causality and Time in Political Process: A speculation', *American Political Science Review*, LVIII, 1964, pp. 15-22, p. 21.

²⁵ Thomas S. Kuhn, *The Structure of Scientific Revolutions*, (1962), Chicago & London, 1964, p. 37.

Dit is de toestand van wat Kuhn 'normal science' noemt en hij acht de algemene aanvaarding van een paradigma een teken van rijpheid binnen de discipline. Zowel David Truman als Gabriel Almond hebben de 'scientific', in casu de behavioristische, benadering het paradigma van de politicologie genoemd.

De exclusiviteitsaanspraken blijken bij Heinz Eulau: 'potentially at least, all segments of political science can be treated behaviorally'.²⁶

Dahl is ook in 1958 subtieler:

'The behavioral mood will disappear because it has succeeded. As a separate, somewhat sectarian, slightly factional outlook it will be the first victim of its own triumph.'²⁷

Kuhn waarschuwt:

'A paradigm can, for that matter, even insulate the community from those socially important problems that are not reducible to the puzzle form, because they can not be stated in terms of the conceptual and instrumental tools the paradigm supplies.'²⁸

Het is tegen deze beperktheid, die de studenten ondragelijk voorkomt, dat zij met hun discussiestuk hebben willen ageren. Zij en hun leidsmannen kregen in Berkeley het etiket 'theoristen' opgedrukt. En inderdaad zoeken zij een uitweg in theoretisch denken dat de als benard ondergane kaders van uniforme generalisatie en empirische verifieerbaarheid te buiten gaat. In feite stuiten zij daarbij op weerstand bij sommige behavioristen; in theorie is een botsing met het behaviorisme geenszins onvermijdelijk. Dahl schrijft:

'About the problem of theory: It would be easy to kill off political theory altogether in the name of empiricism and rigor. To do so would be of no service to the intellectual community. Political macroanalysis suffers from certain inherent difficulties; but we cannot afford to abandon it.'²⁹

De strijdvrage tussen theoristen en behavioristen over de scheiding van waarden en feiten is grotendeels schijnvrage: welke filosofische formule ook onderschreven wordt, in de praktijk van de wetenschapsbeoefening blijft de relatie tussen verklarende en normatieve elementen problematisch. Tekstanalyse en zelfonderzoek bij de wetenschapsbeoefenaar moeten het werk zoveel mogelijk zuiveren van onbedoelde of in hun implicaties onbegrepen elementen.

²⁶ Heinz Eulau, 'Segments of Political Science Most Susceptible to Behavioristic Treatment', in: Charlesworth, op. cit., pp. 26-48, p. 27.

²⁷ Robert A. Dahl, 'The Behavioral Approach in Political Science: Epitaph for a monument to a successful protest', *American Political Science Review*, 55 (1961), pp. 763-772, p. 770.

²⁸ Kuhn, op. cit., ibidem.

²⁹ Robert A. Dahl, 'Political Theory: Truth and Consequences', in *World Politics*, 2 (1958), pp. 89-102, p. 102.

Het is het regelmatigheidsbeginsel in het behaviorisme met het daaraan verbonden a-historische tijdsbegrip dat problemen geeft en vertekenend werkt. Al in de feitenverzameling en de waarneming spelen theoretische noties een rol. Onherkend en impliciet kunnen zij leiden tot onbedoelde normatieve implicaties en een rudimentaire, verborgen maatschappijvisie. Daarom is expliciete theorievorming in elke fase van de sociale wetenschapsbeoefening een vereiste.

Het behaviorisme levert een bijzonder geldige, want verifieerbare en overdraagbare, vorm van kennis op. De onderwerpen van het behavioristisch onderzoek kunnen worden aangegeven en gedefinieerd door theoretici die zich daarbij in hun werk van elke inspiratiebron mogen bedienen. Zij ook kunnen de normatieve en makroanalytische systemen construeren waaruit een voortgaande kritiek geleverd kan worden op de axioma's en implicaties van de behavioristische literatuur.

Er is voorts nog geen reden om aan de politicologie andere beperkingen op te leggen dan die welke voortvloeien uit de eisen van rationeel debat en intellectuele eerlijkheid. Alleen zo kan de sociale wetenschapsbeoefening zonder aan methodische zuiverheid te verliezen toch beantwoorden aan de eisen van maatschappelijke betrokkenheid en relevantie die tot de intellectuele taakstelling behoren.

DIPLOMATIE: EEN ORGANISATIE IN BEWEGING

*Een evaluatie van literatuur**

door J. Niezing

'Since the end of the second world war', aldus Morgenthau, 'diplomacy lost its vitality, and its functions have withered away to such an extent as is without precedent in the history of the modern state system.'¹ Sinds de tweede wereldoorlog, zo kan men ook stellen, is dit internationale systeem politiek in beweging op een schaal en in een intensiteit als nooit tevoren; dit met als mogelijk uiterste consequentie een vrijwel totale vernietiging van de mensheid. De diplomatie moge een relatief minder belangrijk element zijn geworden in de ontwikkeling van de internationale verhoudingen, deze verhoudingen zelf zijn een allesbeheersend probleem geworden. Men kan aldus in velerlei opzicht spreken over een 'decline of diplomacy' (Wright, Vansittart², Morgenthau en vele anderen), en toch van mening zijn dat de diplomatie juist nu een belangrijk voorwerp van studie dient te zijn.

Sociologische studies over de diplomatie³ zijn bijzonder schaars, en staan daarmee in een voor de sociologie nogal pijnlijk contrast tot het grote aantal geschriften van andere signatuur waarin — op doorgaans nogal impressionistische of formeel-juridische wijze — over 'diplomacy in transition', 'diplomacy in a changing world' enzovoorts gesproken wordt. Er bestaan tot dusverre slechts enkele goede studies van buitenlandse sociologen (Holmboe Ruge en Galtung, Roucek, Suzanne Keller), er bestaat nog geen vaderlandse poging in deze richting.

Deze schaarsheid is tegelijk verbazingwekkend en begrijpelijk. Verbazingwekkend, aangezien het onderwerp wetenschappelijk en maatschappelijk gezien veel te bieden heeft. Immers, zoals Galtung en Holmboe Ruge terecht opmerken, enerzijds 'has the field much to offer for almost any type of sociological imagination' (statusincongruentie, studie van de kleine groep, professionalisering, etc.), anderzijds is de maatschappelijke noodzaak tot bestudering evident, staat het in duide-

* Dit is het eerste van een tweetal artikelen over de diplomatieke organisaties. Het tweede, nog te publiceren artikel, bevat statistisch materiaal over de Nederlandse diplomatieke dienst.

¹ Hans Morgenthau, *Politics among nations*. New York, 1966 (4e druk), p. 525.

² Voor zover de in de tekst voorkomende namen niet via voetnoten nader toegelicht worden, verwijzen zij automatisch naar de opgaven in het literatuuroverzicht aan het einde van dit artikel.

³ De term 'diplomatie' wordt in velerlei betekenis gehanteerd, b.v. voor alle diplomaten tezamen, voor een onderhandelingsituatie, voor een buitenlands beleid, etc. Hier is met deze term uitdrukkelijk bedoeld: de diplomatieke organisatie.